

Др Тамара Ђурђић Милошевић, ванредни професор
Правног факултета Универзитета у Крагујевцу
ORCID: 0000-0003-3697-9591

Прегледни научни рад
УДК: 347.67:004
DOI: 10.46793/XXIMajsko.515DM

МЕСТО ПОКЛОНА ЗА СЛУЧАЈ СМРТИ У САВРЕМЕНОМ ПРАВУ*

Резиме

Дигитализација доноси нове могућности, али и изазове за традиционалне правне институте. Поклон за случај смрти у дигиталној ери може постати важан инструмент за управљање дигиталном имовином, али је неопходно да правна теорија и пракса развију јасне оквире за његову примену. Овај институт има дугу правну традицију. Од римског права до данас пролазио је кроз различите фазе развоја - од правног посла блиског легату, преко модалитета уговора о поклону, до модерних облика који обједињују елементе оба правна концепта. У Нацрту Грађанског законика Србије предложен је концепт нормирања који додатно усложњава одређивање правне природе овог института, чиме се продубљује питање његовог места у правном систему. Историјска и компаративна анализа поклона за случај смрти омогућава боље разумевање његових трансформација под утицајем различитих политичких, социјалних и економских фактора. Осим тога, идентификовање спорних питања у предложеним нормативним решењима *de lege ferenda* може допринети прецизнијој дефиницији овог института у савременом праву.

Кључне речи: располагање *mortis causa*, уговор о поклону, поклон за случај смрти, *donatio mortis causa*, *donatio post mortem*, легат.

1. Увод

Поклон за случај смрти представља правни институт који је, због своје сложене и вишеслојне природе, континуирано изазивао интересовање правне науке и праксе. Његова еволуција кроз историју одражава прилагођавање практичним потребама друштва у различитим

* Рад је резултат научноистраживачког рада аутора у оквиру Програма истраживања Правног факултета Универзитета у Крагујевцу за 2025. годину, који се финансира из средстава Министарства науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије.

историјским, политичким и економским околностима. У правној генези, овај институт се развијао од једностраног, добротичног располагања за случај смрти, преко форме *donatio post mortem*, до хибридног правног института који се налази на граници између легата и уговора.

У српском правном систему, поклон за случај смрти има дубоке корене, почев од Номоканона Светог Саве, преко Српског грађанског законика из 1844. године, па све до савремених настојања да се поново афирмише. Ипак, у послератном периоду настао је правни вакуум у његовом нормативном уређењу, будући да није био обухваћен ни наследноправним, нити облигационим прописима, упркос присутним доктринарним иницијативама за његово поновно увођење.

Значајан помак у правцу реафирмације овог института учињен је кроз Нацрт грађанског законика Републике Србије, у којем се предлаже специфичан модалитет његовог уређења. Међутим, предложена законска формулација, нарочито у погледу питања опозивности, отвара простор за додатну анализу и разматрање правне природе овог института, посебно у контексту разграничења између правних послова *inter vivos* и *mortis causa*.

У ери дигитализације, институт поклона за случај смрти добија нову димензију, посебно у контексту управљања дигиталном имовином. Савремене технологије, попут паметних уговора и *blockchain* система, могу бити примењене за аутоматизовану правну регулативу овог института, посебно у контексту дигиталне имовине. То додатно актуализује питање његовог правног уређења и потребу за усаглашавањем са савременим законским тенденцијама.

2. Историјски развој поклона за случај смрти

Уколико се посматра развојни пут поклона за случај смрти кроз историју, може се закључити да је он увек био гранични институт облигационог и наследног права. У правној теорији су била заступљена различита схватања о правној природи поклона за случај смрти, али се може закључити да је ипак преовладавао његов наследно правни карактер.

Поклон за случај смрти најпре је био уређен као располагање блиско завештању, јер је чињен услед конкретне опасности од наступања смрти поклонодавца. Дакле, чињеница смрти имала је конститутивни значај за наступање пуног правног дејства овог правног посла које се огледало у томе да је поклонопримац наступањем смрти постајао и коначни власник поклоњене ствари коју је моментом закључења уговора добио у „привремену“ својину.¹ Ненаступање смрти поклонодавца (тј. уколико је надживео опасност која је претила), била је нека врста раскидног услова. То значи да уколико би се десило да смрт поклонодавца није наступила или да је

¹ Пантић, Д., *Donatio mortis causa*, римско право и српско право, докторска дисертација Правни факултет Универзитета у Крагујевцу, 2014, стр. 55.

пре њега преминуо поклонопримац, уговор је могао бити опозван и поклонодавац је могао тражити повраћај поклоњене ствари. Дакле, полазило се од становишта да мотив за закључење овог уговора није да се одмах бесплатно увећа имовина поклонопримца, јер поклонодавац није желео да се својина на поклоњеној ствари пренесе трајно, осим за случај његове смрти. Дакле, основни мотив за закључење овог правног посла произлазио је из конкретне смртне опасности *periculum imminente* (што је овај уговор приближавало ванредној завештајној форми). У класичном периоду, овај уговор је закључен чак и ако није било конкретне смртне опасности, где је било присутно само разматрање појаве смрти у перспективи– *solo cogitatione mortalitatis*.² Својство опозивости овог уговора као и завештања управо је произилазило из правног циља њиховог сачињавања, а то је да се за случај смрти поклонодавца заобиђе законски ред наслеђивања, и ствар пренесе на треће лице као поклонопоримца.

У класичном периоду уговор о поклону за случај смрти био је поиман као правни посао *inter vivos*, тј. модалитет уговора о поклону са суспензивним дејством, које је наступало смрћу поклонодавца. Тачке разграничења у односу на класичан поклон је кауза располагања која је код уговора о поклону за случај смрти била располагање одређеним стварима поводом смрти, или за случај сопствене смрти. Дакле, неко лице у својству поклонодавца поклања услед ризика од наступања сопствене смрти, када жели да ствар припадне поклонопримцу, а не законским наследницима. То значи да је услов његовог пуног дејства био да поклонопримац надживи поклонодавца. Насупрот томе, код класичног *inter vivos* поклона кауза располагања била је *animus donandi* – да се бесплатно увећа имовина поклонопримца, при чему чињеница наступања смрти поклонодавца није била од значаја за његово правно дејство.³

3. Поклон за случај смрти у српском праву

Поклон за случај смрт има дугу правну традицију у српском праву, а јавља се у средњовековном праву, преко Номоканона Светог Саве из 1219. године, до Српског грађанског законика из 1844. године где се „поклон за случај смрти учињен сматра као легат или испорука, и по томе ће се судити”.⁴ У послератном периоду овај институт остаје ван законске регулативе, иако је представљао дозвољен правни посао. Законом о неважности правних прописа донетих пре 6. априла 1941. године и за време окупације предвиђено је да се настави примена предатних правила у овој

² Исто.

³ Исто.

⁴ Чл. 568 Српског грађанског законика, 1844, доступно на <https://www.overa.rs/gradanski-zakonik-kraljevine-srbije-1844-god-sa-kasnijim-izmenama>. Html, April 2025.

области, те су се одредбе Српског грађанског законика (СГЗ) и даље примењивале на поклон за случај смрти.

Било је предлога да се у Нацрту закона о наслеђивању из 1954. године се овај институт нормативно уобличи, али поклон за случај смрти ипак није уврштен у Савезни закон о наслеђивању из 1955. године. Ова врста поклона није била укључена ни у наследноправну материју, јер је сматрана установом која би требало да се регулише у оквиру облигационог права.⁵

Један од значајнијих покушаја његовог нормативног уобличавања учињен је кроз Скицу професора Михаила Константиновића за Законик о облигационим односима и уговорима. Професор Константиновић је предложио да се поклони за случај смрти уреди у оквиру одељка о поклонима, али са одступањем од класичних начела уговора о поклону, посебно у погледу опозивости.⁶ Оваквим решењем била би помирена два супротстављена схватања - предратно схватање поклона за случај смрти као института блиског легату (у складу са Српским грађанским закоником) и послератно схватање да је то само модификован класични уговор о поклону са одложним роком. Овај концепт као такав подразумевао је посебну погодбу - да ствар буде предата поклонопримцу тек након смрти поклонодавца, чиме се овај институт дистанцирао од класичних уговорних облика и приближио завештајним располагањима.

Због тога се сматрало да је овај предлог у супротности са општеприхваћеним мишљењем правне доктрине да поклон за случај смрти представља варијацију класичног поклона (*gift inter vivos*), односно поклона који се предаје поклонопримцу пре смрти поклонодавца.⁷ У том смислу, овакав вид даровања треба квалификовати као *post mortem* поклон, који се од класичног поклона разликује по томе што је пренос имовине и имовинских права одложен до смрти поклонодавца.⁸ У случају да поклонопримац премине пре поклонодавца, чињеница да је умро не утиче на обавезу поклонодавца у погледу предаје имовине и преноса права. У таквом случају, право на примопредају и пренос имовинских права припада наследницима поклонопримца који стичу право на основу наслеђивања.

Решење из Нацрта проф. Михаила Константиновића послужило као узор за регулисање овог института у Нацрту Грађанског законика Републике Србије, иако није доследно примењено. Формулација која каже: „Донатор може по својој вољи раскинути уговор о поклону у случају смрти

⁵ Марковић, С., *Наследно право*, Београд, 1981, стр. 298.

⁶ Константиновић, М., *Облигације и уговори: скица за законик о облигацијама и уговорима*, Београд, 1969, стр. 157.

⁷ Перовић, С., *Облигационо право*, Београд 1990, стр. 608.

⁸ Овај одложени пренос подразумева елемент *dies incertus – incertum quando*. Стојановић, Н., *Наследно право*, Ниш, 2011, стр. 236; Михајловић, С., *Даровање за случај смрти*, Гласник Адвокатске коморе Војводине, бр. 7-8/1977, стр. 44.

обдареног лица, а располагање предметом уговора, било правним послом *inter vivos* или *mortis causa*, сматраће се раскидом уговора у односу на донирану имовину“, отвара бројне правне дилеме.

Једна од кључних недоумица односи се на то да ли се ова могућност опозива уговора односи на све случајеве, укључујући и ситуацију када донатор надживи поклонопримца (као у Нацрту), или је овлашћење опозива ограничено искључиво на случај раније смрти поклонопримца? Другим речима, није најјасније шта је била интенција законодавца. Да ли да у складу да његовом уговорном природом предвиди неопозивост до момента смрти поклонодавца, а могућност опозива онда када правна сврха овог института као правног посла *mortis causa* буде доведена у питање? У том случају, требало је предвидети да уговор престаје да важи по сили закона услед смрти поклонопримца, односно уколико поклонопримац не надживи поклонодавца, јер се не може остварити његова правна сврха. У основи оваквог промишљања је схватање да чињеница смрти има конститутивни значај код *donatio mortis causa* римског права. То даље имплицира мешовиту правну природу овог института – до момента смрти поклонопримца имао би примарно облигационоправну природу, а од момента смрти наследноправну.

Уколико је намера редактора Нацрта била да се уговор о поклону за случај смрти уреди на еластичан начин који омогућава прилагођавање променљивим околностима, таква интенција може бити оцењена као позитивна. Међутим, остаје нејасно да ли је циљ био да се нагласи наследноправни карактер уговора (заснован на смрти поклонодавца пре поклонопримца) или његов *intuitu personae* карактер, који истиче личну природу односа између уговорних страна.

Присталице становишта о искључиво облигационоправној природи поклона за случај смрти сматрају да уколико би предложено решење било прихваћено, донатор би имао могућност да раскине уговор о поклону у случају смрти у било ком тренутку, директно или индиректно. Иако је у Нацрту наведено да донатор може раскинути уговор „у случају претходне смрти обдареника“, текст и даље оставља простор да донатор раскине уговор и у другим ситуацијама. На пример, накнадно располагање предметом уговора кроз закључивање уговора *inter vivos* или *mortis causa* сматрало би се опозивом уговора. Ово поступање би се сматрало индиректним изразом намере донатора да раскине претходно закључени уговор о поклону у случају смрти.⁹

⁹ Ђурђевић, М., *Уговор о поклону за случај смрти*, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, бр. 1/2011, стр. 253.

4. Појам и правна природа поклона за случај смрти

Поклон за случај смрти може се укратко дефинисати као поклон који се даје у ишчекивању смрти.¹⁰ Као такав, он подразумева *inter vivos* елемент, јер се закључује за живота уговорних страна, и *mortis causa* елемент, јер поклонодавац донира имовину у ишчекивању сопствене смрти. Ова два елемента - *inter vivos* и *mortis causa* - која карактеришу ову врсту поклона, представљају одређене изазове за континентално-европске и обичајноправне правне системе у погледу дефинисања његове правне природе.

Правна природа поклона за случај смрти је различито дефинисана кроз правну историју, од добродиног и једнострано опозивног располагања за случај смрти, тј. легата, преко хибридног института са мешовитом правном природом која је била између легата и класичног облигационог уговора, до модалитета поклона *inter vivos* (*donatio post mortem*).¹¹ У правној доктрини, поклон за случај смрти често је повезан са уговором о наслеђивању као његов претходник, јер представља хибридни институт добродиног карактера на граници између *inter vivos* и тестаментарних располагања.

Правна природа ова два уговора одређена је значајем чињенице смрти за њихово пуноважно дејство. Ако се узме у обзир да смрт поклонодавца има конститутивни значај за *donatio mortis causa*, сличност са уговором о наслеђивању постаје очигледна, јер се правна дејства оба уговора везују за момент смрти (поклонодавца или оставиоца). Оба правна посла деле исту каузу, нарочито ако је уговор о наслеђивању добродиног карактера, чиме долази до потпуног преклапања, јер је циљ оба правна акта бесплатно увећање имовине бенефицијара.

У француском праву, модалитети уговора о наслеђивању имају искључиво добродиног карактер, с обзиром на то да се овакви уговори сматрају поклоном будуће ствари. Овај приступ додатно наглашава усклађеност између поклона за случај смрти и уговора о наслеђивању, а разлике које се постављају између њих су често питање правног контекста и традиције.¹²

Такође, у контексту дефинисања поклона *mortis causa* и његове правне природе, важно је поменути пресуду Суда правде Европске уније која појашњава да *donatio mortis causa* може потпасти под појам уговора о наслеђивању, у смислу Уредбе о наслеђивању (*Regulation EU No 650/2012*).¹³

¹⁰ Codrea, C., *A Comparative Inquiry Into The Legal Regime Of Mortis Causa Donations*, Some Continental-European And Common Law Legal Systems. In International conference Knowledge-Based Organization, Vol. 21, No. 2/2015, стр. 418.

¹¹ Ђурђић Милошевић, Т, Крстић, Н., *Нека спорна питања поклона за случај смрти*, Зборник радова: Право између стварања и тумачења, Источно Сарајево, 2023, стр. 299-302.

¹² Wolf, S., Dorjee-Good, A., *Sweiz-Metrielles Erbrecht*, in: *Erbrecht in Europa* - Süß, Bonn, 2015, p. 1176.

¹³ C-277/20 - UM (Contrat translatif de propriété mortis causa), <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-277/20>, April 2025.

Наглашавајући значај *аутономног и јединственог тумачења* појма уговора о наслеђивању у Уредби, Суд је закључио да дефиниција појма „уговор о наслеђивању“ обухвата и пренос који се односи на будућу имовину, и стога уговор о поклону *mortis causa* треба да се квалификује као уговор о наслеђивању.

Поклон за случај смрти који је био присутан у римском праву био је доброчином, једнострано опозиво располагање *mortis causa*.¹⁴ Смрт примаоца имала је конститутивни значај,¹⁵ а само располагање могло је бити опозвано слободном вољом поклонодавца, као што је то био случај са легатом.

Поклон за случај смрти је у домаћој правној доктрини претежно посматран као модалитет *inter vivos* поклона.¹⁶ Главна разлика од класичног поклона је у томе што се дејства поклона за случај смрти одлажу до тренутка смрти поклонодавца, када поклон прелази на поклонопримца. Пошто смрт поклонодавца нема фундаментални значај код поклона за случај смрти, сматра се да је у питању *donatio post mortem*, а не *donatio mortis causa* према римском праву. У случају раније смрти поклонодавца у односу на поклонопримца, право потраживања по овом уговору прелази на наследнике поклонопримца.¹⁷ Из изложеног би се могло закључити да овај уговор има хибридну правну природу, јер се као такав налази на међи *inter vivos* и *mortis causa* правних послова. То значи да за живота тестатора ово располагање има уговорни карактер, а након његове смрти поприма природу легата.¹⁸

Оно што се може закључити јесте да је правна природа овог института одређена значајем смрти донатора за ваљаност ових правних аката и његове квалификације или као каузе овог правног акта / или суспензивног услова до када се одлажу ефекти овог уговора. Други критеријум за утврђивање правне природе је опозивост, која правну природу више усмерава према наследноправној природи, односно неопозивост, која изражава облигационоправни карактер.

5. Предмет поклона за случај смрти

Предмет поклона за случај смрти односи се на имовину која ће бити пренета са поклонодаваца на поклонопримца, у тренутку смрти поклонодаваца. Овај институт представља посебан правни посао у којем се пренос имовинских

¹⁴ Пантић, Д., *Поклон за случај смрти у српском праву – допринос професора Михаила Константиновића*, Бранич, бр. 1-4/2017, стр. 26.

¹⁵ Пантић, Д., *Поклон за случај смрти у српском праву de lege ferenda*, Правни живот, бр. 1-4/2012, стр. 813.

¹⁶ Исто, стр. 249.

¹⁷ Визнер, Б., *Грађанско право (у теорији и пракси)*, Загреб, 1962, стр. 1109.

¹⁸ Welser, R., *Grundriss des bürgerlichen Rechts, Band II, Schuldrecht Allgemeiner Teil, Schuldrecht Besonderer Teil, (Kapitel 12. - Schenkungen von Todes Fall)*, Wien, 2007, Erbrecht, p. 542.

права не реализује одмах, већ је условљен наступањем смртног догађаја. Због тога, предмет поклона мора бити јасно и одређено дефинисан како би се обезбедила правна сигурност преноса права након смрти.

У традиционалном смислу, предмет поклона обухвата материјалну имовину, као што су некретнине или покретна имовина, али се овај појам може проширити и на нематеријална добра, укључујући и интелектуалну имовину. Његов кључни елемент је одређеност – већ у тренутку закључења уговора, предмет поклона мора бити довољно одређен или бар одредив, како би се, након остварења услова (тј. смрти поклонодаваца), права поклонопримца могла утврдити.¹⁹

У контексту савременог друштва, појављује се и питање дигиталне имовине као потенцијалног предмета поклона за случај смрти. Дигитална имовина, која обухвата, на пример, *online* налоге, криптовалуте, податке сачуване на *cloud*-у и друге електронске записе, представља нови изазов за прецизно дефинисање идентификацију имовинских добара. Иако основни концепт остаје исти - пренос права на основу наступања смртног догађаја - јављају се додатна питања у вези са аутентичношћу, доказивошћу власничког односа и механизма преноса, што захтева прилагођавање постојећих правних оквира.

У Србији, Закон о дигиталној имовини из 2020. године дефинише дигиталну имовину као дигитални запис вредности који се може куповати, продавати, размењивати или преносити, што омогућава њено укључивање у правне механизме попут поклона за случај смрти.²⁰

Поклон за случај смрти у контексту дигиталне имовине може бити регулисан кроз савремене технологије, као што су паметни уговори и *blockchain* системи, који омогућавају аутоматизован и транспарентан пренос права. Овај приступ не само да обезбеђује сигурност у процесу наслеђивања, већ и уводи нове изазове у погледу правне регулативе и валидности оваквих механизма.²¹

Иако дигитална имовина доноси нове могућности, она истовремено захтева и прилагођавање постојећих правних оквира. Увођење јасних правила за наслеђивање дигиталне имовине, укључујући и примену поклона за случај смрти, представља важан корак ка модернизацији правног система. У комбинацији са савременим технологијама, овај институт може постати кључни инструмент за управљање дигиталном имовином у складу са потребама савременог друштва.²²

¹⁹ Лазаревић, Д., *Уговор о поклону*, Београд, 2010, стр. 108-125.

²⁰ Чл. 2 (1) Закона о дигиталној имовини, Сл. гласник РС, бр.153/2020.

²¹ Akmaljon, A., Rakhmonkulova, N., *The Impact of Digitalisation in Inheritance Law*, *Qubahan Academic Journal* Vol. 4, No. 3/2024, <https://doi.org/10.48161/qaj.v4n3a863>, pp.100-134, April 2025.

²² Исто.

6. Место поклона за случај смрти у упоредном праву

Поклон за случај смрти (*donatio mortis causa*) представља правни институт који је у различитим правним системима добио различиту нормативну форму и правну квалификацију. Савремена законодавства су овај институт усвојила са различитим степеном нормативне прецизности, при чему се у неким системима третира као дозвољен и уређен правни посао, док је у другим изричито забрањен.

Француски грађански законик (*Code Civil*) не предвиђа поклон за случај смрти као посебан институт. У складу са чланом 890. *Code Civil-a*, добročина располагања могу се вршити искључиво путем поклона међу живима (*donation entre vifs*) и тестаментом. Уговор о поклону је по природи неопозив (чл. 894. *Code Civil*), што искључује могућност условно учињеног поклона чије би се дејство везивало за смрт поклонодавца. Овакво решење произилази из историјског развоја француског права, где се од XVII века поклон за случај смрти све више идентификовао са завештајним располагањем, што је довело до његовог нормативног изопштавања.²³

Ипак, француски систем признаје одређене изузетке кроз институције уговорног наслеђивања (*institutions contractuelles*), које су генерално забрањене, али се изузетно допуштају у контексту брачних односа. Таква располагања могу бити закључена између будућих супружника пре брака (чл. 1082), од стране трећег лица у корист будућих супружника (чл. 1093), или између супружника током брака (*donation entre époux*, чл. 1096). Уколико уговор буде закључен у присуству деце, преживели супружник обично добија целокупну имовину у облику уживања (*usufruct*) или једну четвртину у пуној својини. У случају да један од супружника има децу из претходне везе, преживели супружник може потраживати само четвртину оставине у пуној својини.

Италијански грађански законик изричито забрањује уговоре којима се располаже сопственим наследством: „Sono nulli i patti successori“ (чл. 458. *Codice Civile*).²⁴ Ова одредба искључује могућност закључења уговора о поклону за случај смрти, јер се сматра да се наследство може стећи искључиво путем закона или тестаamenta.²⁵ Доктрина и судска пракса углавном сматрају да *donatio mortis causa* није дозвољена, иако се у новије време јављају супротна мишљења. Посебно се истиче да се забрана *patti successori* не може тумачити као апсолутна препрека за признавање овог института, јер је *donatio mortis causa* по природи опозив правни посао.⁵

²³ Грађански законик Француске (*Code Civil*), art. 893–900; <https://www.fd.ulisboa.pt/wp-content/uploads/2014/12/Codigo-Civil-Frances-French-Civil-Code-english-version.pdf>

²⁴ Грађански законик Италије (*Codice Civile*), *Codice civile* (approvato con Regio Decreto del 16 marzo 1942, n.262, e come modificato dalla Decreto 7 dicembre 2016, n. 291). <https://www.normattiva.it/urires/N2Ls?urn:nir:stato:regio.decreto:1942-03-16>; p. 26.

²⁵ Magliulo, G., *La donazione mortis causa e il patto successorio*, 1992, p. 1422.

Међутим, у италијанском праву, универзално је прихваћен *donatio si praemortuar*, који представља уговор са постморталним дејством, условљен претходном смрћу поклонодавца у односу на поклонопримца. Према члану 1360. италијанског *Codice Civile*, стицање права у овом случају је ретроактивно и неопозиво, што значи да поклонодавац стиче имовину не од тренутка смрти поклонодавца, већ од момента закључења уговора.

Немачки грађански законик (BGB) у члану § 2301 регулише поклон за случај смрти као тестаментарно располагање.²⁶ Уколико је поклон условљен тиме да поклонопримац надживи поклонодавца, примењују се правила о располагању за случај смрти. Међутим, ако је ствар предата за живота, примењују се правила о поклону међу живима (§ 516 BGB). Овим се потврђује хибридна природа института, са превагом наследноправног карактера (§ 2301 BGB).

У аустријском праву, поклон за случај смрти може бити учињен у форми легата или уговора о поклону.²⁷ Ако се испуне формалности предвиђене за легат (тестаментарна способност поклонодавца, способност наслеђивања поклонопримца и форма завештања) онда се поклон сматра легатом и опозив је по својој природи. Уколико се закључује као уговор, мора бити сачињен у форми јавнобележничке исправе, уз изричито одрицање права на опозив. С друге стране, поклон за случај смрти може произвести дејство као уговор о поклону само ако су испуњени посебни услови. У том случају, једна уговорна страна даје обећање другој да ће одређена имовина постати њено власништво након смрти поклонодавца, а друга страна прихвата то обећање. Овакав уговор мора бити закључен у форми јавнобележничке исправе³. Поред формалних услова, неопходно је да поклонодавац изричито одустане од права на опозив. Уколико ови додатни услови нису испуњени, или ако дародавац није одустао од права на опозив, поклон за случај смрти неће бити важећи као уговор, већ ће се сматрати легатом.²⁸

Што се тиче правних дејстава, поклон за случај смрти производи дејства тек по смрти поклонодавца. То значи да поклонодавац остаје власник имовине до своје смрти, а поклонопримац може остварити своја права тек након тог момента. Међутим, током живота поклонодавца, поклонопримац има право да захтева судску заштиту у виду забране радњи које би могле угрозити испуњење обећаног располагања.²⁹

У праву Енглеске и САД, *gift causa mortis* представља посебан институт који се разликује од тестаamenta. Основни услови укључују намеру даривања у очекивању непосредне смрти, предају ствари (или симболичну предају), и

²⁶ Грађански законик Немачке (BGB) <https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/>

²⁷ Грађански законик Аустрије, (*Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch –Fassung von 2018*). <https://www.jusline.at/gesetz/abgb., art. 956>.

²⁸ Ђурђевић, М., *нав. чланак*, стр. 241-256.

²⁹ Welser, R., *Erbrecht*, Manz Verlag Wien, 2019, p. 53.

могућност опозива до момента смрти поклонодавца. Овај институт се примењује искључиво на покретне ствари, док се непокретности искључују због формалних захтева регистрације.³⁰

На основу изложене компаративне анализе, јасно се уочава да правни третман поклона за случај смрти у европским законодавствима варира од потпуне забране (Француска, Италија) до нормативног уређења са различитим правним квалификацијама (Немачка, Аустрија). Док француско и италијанско право инсистирају на строгој дихотомији између поклона међу живима и тестаментна, немачки и аустријски законодавци препознају хибридну природу овог института и омогућавају његову примену уз услове који обезбеђују правну сигурност и заштиту наследника.

Ова разноликост приступа указује на потребу да српско законодавство, уколико се одлучи да нормативно уреди овај институт, то учини узимајући у обзир најбоље компаративне праксе. Немачки модел, који поклону за случај смрти даје тестаментарни карактер, али дозвољава трансформацију у уговорни однос у случају предаје ствари за живота, може послужити као основа за решење *de lege ferenda*. Истовремено, аустријски пример показује да је могуће уредити овај институт као уговор, уз јасне формалне и материјалне услове, чиме се обезбеђује правна сигурност, очување воље поклонодавца и заштита интереса трећих лица. Стога, у контексту српског права, поклону за случај смрти треба приступити као сложенем правном институту који захтева прецизну дефиницију и детаљно нормирање.

7. Закључак

Институт поклона за случај смрти представља правни феномен који се кроз историју развијао на граници наследног и облигационог права, при чему је његова правна природа остајала предмет теоријских расправа и нормативних недоумица. Историјски и компаративни осврт показује да се овај институт јавља у различитим облицима, од једностраних располагања блиских завештању, преко модалитета уговора о поклону, до хибридних конструкта који инкорпоришу елементе оба правна режима. У српском праву, упркос дугој традицији, поклон за случај смрти није добио јасну законску дефиницију, што је довело до правне несигурности и потребе за његовим нормативним уобличавањем.

Нацрт Грађанског законика Републике Србије представља значајан корак ка реафирмацији овог института, али истовремено отвара нова питања, нарочито у погледу његове опозивости и класификације у оквиру правних послова *inter vivos* или *mortis causa*. Савремени изазови, посебно они који произилазе из дигитализације и управљања дигиталном имовином, додатно актуализују потребу за прецизним правним оквиром

³⁰ Cheshire & Burn, *Modern Law of Real Property*, Oxford University Press, 2021, p.147.

који би омогућио сигуран и транспарентан пренос имовине за случај смрти.

У том контексту, неопходно је преиспитати постојеће парадигме које уговорно располагање априорно везују за *inter vivos*, а завештање за *mortis causa*, те отворити простор за нормативно признање правних послова *sui generis* који омогућавају ширење аутономије воље као темељног начела савременог грађанског права.

У складу са савременим друштвеним трендовима, традиционални ставови о правним актима *mortis causa* требају бити ревидирани. Напуштање строгих догми о тестаментарним располагањима, уз истовремено проширивање аутономије воље у случају *mortis causa* располагања, показује потребу за модернизацијом овог правног концепта.

У том смислу, нормативно уобличавање поклона за случај смрти *de lege ferenda* заслужује јасну и доследну правну регулативу која ће одговорити на потребе савременог друштва и правне сигурности. На тај начин, традиционални концепти *mortis causa* располагања могу бити модернизовани и прилагођени изазовима дигиталног доба.

*Tamara Đurđić Milošević, Ph.D., Associate Professor
Faculty of Law, University of Kragujevac*

THE PLACE OF THE GIFT IN CASE OF DEATH IN MODERN LAW

Summary

Digitalization brings new opportunities, but also challenges, for traditional legal institutions. The gift upon death in the digital era can become an important instrument for managing digital assets, but it is necessary for legal theory and practice to develop clear frameworks for its application. Gift in the case of death has a long legal tradition, from Roman law to the present day, and has gone through various stages of development—from a legal transaction close to a legacy, through the modality of a contract of gift, to modern forms that combine elements of both legal concepts. The Draft Civil Code of Serbia proposes a legislative concept that further complicates the determination of the legal nature of this institution, thereby deepening the question of its place in the legal system. A historical analysis of a gift in the case of death, especially in the context of Roman and Serbian law, allows for a better understanding of its transformations under the influence of various political, social and economic factors. In addition, identifying controversial issues in the proposed

normative solutions de lege ferenda may contribute to a more precise definition of this institute within the framework of modern law.

Key words: *disposition mortis causa; gift contract; gift in the case of death; donatio mortis causa, donatio post mortem, legacy.*

Литература

- Akmaljon A., Rakhmonkulova, N., *The Impact of Digitalisation in Inheritance Law*, Qubahan Academic Journal, Vol. 4, No. 3/2024, <https://doi.org/10.48161/qaj.v4n3a863>
- Визнер, Б., *Грађанско право (у теорији и пракси)*, Загреб, 1962;.
- Грађански законик Аустрије, (*Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch –Fassung von 2018*). <https://www.jusline.at/gesetz/abgb>.
- Грађански законик Француске (Code Civil), <https://www.fd.ulisboa.pt/wp-content/uploads/2014/12/Codigo-Civil-Frances-French-Civil-Code-english-version.pdf>
- Грађански законик Италије (Codice Civile), Codice civile (approvato con Regio Decreto del 16 marzo 1942, n.262, e come modificato dalla Decreto 7 dicembre 2016, n. 291).
- Грађански законик Немачке (BGB) <https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/>
- Ђурђевић, М., *Уговор о поклону за случај смрти*, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, бр. 1/2011.
- Ђурђевић-Милошевић, Т., Крстић, Н., *Нека спорна питања поклона за случај смрти*, Зборник радова: Право између стварања и тумачења, Источно Сарајево, 2023.
- Codrea, C., *A Comparative Inquiry Into The Legal Regime Of Mortis Causa Donations*, In Some Continental-European And Common Law Legal Systems. International conference Knowledge-Based Organization, Vol. 21, No. 2/2015.
- Константиновић, С., *Облигације и уговори: скица за законик о облигацијама и уговорима*, Београд, 1969.
- Лазаревић, Д., *Уговор о поклону*, Београд, 2010.
- Марковић, С., *Наследно право*, Београд, 1981.
- Magliulo, G., *La donazione mortis causa e il patto successorio*, 1992.
- Михајловић, С., *Даровање за случај смрти*, Гласник Адвокатске коморе Војводине, бр. 7-8/1977.
- Пантић, Д., *Поклон за случај смрти у српском праву de lege ferenda*, Правни живот, бр. 1-4/2012.
- Пантић, Д., *Donatio mortis causa, римско право и српско право*, докторска дисертација Правни факултет Универзитета у Крагујевцу, 2014.
- Пантић, Д., *Поклон за случај смрти у српском праву – допринос професора Михаила Константиновића*, Бранич, бр. 1-4/2017.
- Перовић, С., *Облигационо право*, Београд, 1990.

Српски грађански законик, 1844, <https://www.overa.rs/gradanski-zakonik-kraljevine-srbije-1844-god-sa-kasnijim-izmenama.html>

Стојановић, Н., *Наследно право*, Ниш, 2011.

Welser, R., *Grundriss des bürgerlichen Rechts, Band II, Schuldrecht Allgemeiner Teil, Schuldrecht Besonderer Teil, (Kapitel 12. - Schenkungen von Todes Fall), Erbrecht*, Wien, 2007.

Welser, R., *Erbrecht*, Manz Verlag Wien, 2019.

Wolf, S., Dorjee-Good, A., *Sweiz-Metrielles Erbrecht*, Erbrecht in Europa - Süß, Bonn, 2015.